

ROLUL LECTURII ȘI STRATEGII PENTRU ÎNDRUMAREA, PREGĂTIREA ȘI OPTIMIZAREA LECTURILOR ÎN RÂNDUL ELEVILOR

prof. înv. primar Dana Boitoș

Liceul Teoretic J. L. Calderon, Timișoara

Lectura operelor literare, ca mijloc de instrucție și educație, are o importanță deosebită în pregătirea tinerilor la intrarea în viață, în alegerea profesiei și a modelului de urmat.

Adrian Marino stabilește următoarele **modalități de lectură**: lectura-informație, lectura-distrație, lectura-refugiu (formă de evaziune), lectura-plăcere, lectura-cultură, lectura-existență. Lor li se pot adăuga, cu eventuale suprapuneri, lectura de întreținere, de îmbunătățire a profesiei, lectura ca recreere, divertisment, cale spre cunoașterea culturală sau științifică, lectura-curiozitate etc. Ca alte forme se pot aminti, de asemenea, lectura-drog și lectura-tranchilizant, privite ca valori terapeutice.

Cititorul poate fi pasionat, cel care străbate fără alegere tot felul de cărți și trăiește din influența și modelul lor, ocazional, dar cu formație multilaterală, cititorul cu pasiuni de etalare a cunoștințelor, cititorul analist, cititorul-filosof, cu tendințe de critic de idei, cititorul snob, cititorul la care literatura devine materie școlară etc.

Întrucât lectura este „un eveniment al cunoașterii”, studiul cărților de către elevi impune organizarea, îndrumarea și supravegherea de către profesori, întocmirea listelor bibliografice, controlul cititului, al lecturii, folosirea acestora etc. Mulți profesori, însă, se confruntă cu o realitate care adeseori îi descumpănește: elevii lor nu citesc, nu valorizează lectura, într-un cuvânt nu se simt motivați pentru acest efort intelectual.

Elevii care nu citesc sunt prinși într-un cerc vicios: citesc cu greutate, nu le place să citească, nu citesc mult, nu înțeleg ceea ce citesc.

Pentru a transforma elevii în cititori mai buni este nevoie de o viziune integratoare, de o regie, de „o punere în scenă”, regizorul așteptat fiind profesorul. Un prim pas al acestei puneri în scenă este clarificarea ținutelor lecturii în școală, a competențelor și atitudinilor pe care profesorul își propune, conform programei, să le formeze prin studiul literaturii. Scopul studiului literaturii în școală este formarea unor abilități (competențe) pentru diverse tipuri de lectură: lectura de informare, lectura de plăcere, lectura instituționalizată.

Școala are menirea de a forma un lector competent, dar și un cititor care să-și formeze gustul propriu pentru lectură, astfel încât să fie un cititor activ pe tot parcursul vieții. Faptul că programele actuale sunt puse sub semnul comunicării are drept consecință conceperea lecturii atât ca act de cunoaștere cât și ca act de comunicare (textul devine astfel dinamic, fiind un dialog al receptorului cu textul, participare activă la procesul de reconstruire a sensurilor).

Pe de altă parte, activitățile de producere a mesajelor orale și scrise pe marginea textelor discutate în clasă au o pondere importantă în cadrul orelor de literatură pentru că ele demonstrează nivelul abilităților de înțelegere, analiză și interpretare ale fiecărui elev.

Principalele orientări în didactica lecturii pot fi sintetizate în trei modele: **modelul cultural**, centrat pe profesor, în care predomină transmiterea de informații despre text ca produs cultural, **modelul lingvistic** care solicită de regulă participarea activă a elevului, fiind asociat frecvent cu tehnici de analiză lingvistică, având un caracter pronunțat analitic, și **modelul dezvoltării personale** centrat pe elev, în care predomină valorizarea reacțiilor personale în receptarea textului; accentul cade pe motivarea elevului pentru lectură prin corelarea temelor și aspectelor întâlnite în textele literare cu experiența personală a acestuia. Fiecare dintre aceste modele are avantajele și dezavantajele sale. Noile programe nu exclud niciuna dintre cele trei tendințe de studiu al literaturii, dar un accent prioritar îl au ultimele două modele. Pentru ca lectura să devină mai motivantă pentru elevi, există câteva principii considerate esențiale:

- Lectura să fie centrată pe sensurile pe care un text le poate genera;
- Lectura să fie interactivă (receptorul intră în dialog cu textul, pune întrebări, încearcă să formuleze răspunsuri personale);
- Lectura să fie exersată (elevilor li se creează oportunități de a citi în scopuri diverse texte variate; profesorul folosește în mod consecvent la orele de literatură un algoritm de lucru cu textul);
- Lectura să aibă un scop pe care elevii să-l poată identifica (plăcere, cunoaștere, descoperirea unor strategii de lectură etc.);
- Lectura să fie încurajată (prin atitudinea personală a profesorului care valorizează lectura, dar și prin feed-back).

Nu este suficient ca profesorul să fie de acord cu aceste principii, el trebuie să le pună și în practică, în timpul orelor de literatură pe care le regizează.

Ora de literatură trebuie să se bazeze, în primul rând, pe lucrul cu textul. Aceasta înseamnă că în cadrul unei lecturi dirijate de către profesor, elevul deconstruiește textul pentru a-i reconstitui semnificațiile.

Judit Langer identifică patru relații care se creează între cititor și text:

- ◆ a păși din exterior spre interior - intrarea în lumea textului;
- ◆ a fi în interior și a explora lumea;
- ◆ a păși înapoi și a regândi datele pe care le avem;
- ◆ a ieși din lumea textului și a obiectiva experiența.

Profesorul trebuie să ghideze lectura, această călătorie a elevilor în lumea textului, astfel încât fiecare dintre ei să ajungă la o înțelegere personală a textului discutat, să nu dea verdicte privind interpretările pe care elevii le dau unor texte, să încurajeze notarea ideilor, împărtășirea acestora și confruntarea dintre ele.

Metodele de evaluare a dezvoltării competențelor de lectură și a atitudinilor față de lectură sunt următoarele:

- Evaluarea trebuie să vizeze obiectivele programei;
- Evaluarea trebuie să fie realizată prin probe care să acopere atât abilitățile de exprimare orală, cât și pe cele de exprimare scrisă în receptarea textelor prin metode diverse;
- Evaluarea trebuie să vizeze, în primul rând, latura calitativă a procesului de lectură (competențele și atitudinile elevului);
- Evaluarea trebuie să vizeze progresul fiecărui elev în raport cu un moment anterior.

Motivarea elevilor pentru lectură depinde, în primul rând, de efortul pe care îl face fiecare profesor în parte, clarificându-și el însuși anumite aspecte privind punerea în scenă a lecturii în școală.

Paul Cornea spunea în lucrarea sa *Introducere în teoria lecturii* „...că nici computerul, nici televizorul nu vor duce la dispariția cărții, că lectura va continua să joace un rol cardinal în viața oamenilor, că accelerarea progresului tehnic va fi mereu însoțită de remedierea compensatoare a unui spațiu liber pentru închipuire, visare și căutare de sens... Cred, vreau să cred că vom continua să citim chiar dacă nu vor mai fi cărți. O vom face, la nevoie, pe ecrane portabile sau fixe, de buzunar ori de mari dimensiuni, dar vom continua s-o facem câtă vreme vom persevera să gândim și să producem bunuri simbolice.”

Importanța lecturii în dezvoltarea abilităților de comunicare

Lectura și în primul rând, rolul ei ca instrument al formării și autoperfecționării omului preocupă de mult timp pe oamenii de școală. Nazareno Padellaro spune într-un fragment pe care-l reproduce:

”Este și un alt punct capital pe care nu trebuie să-l pierdem din vedere. Meseria noastră , care se vrea cât mai mult posibil dedicată școlii, are drept urmare , dacă nu faptul că ne uzează, în tot cazul pe acela că ne tocește sensibilitatea. Pentru noi lectura este un fapt de domeniul școlii și astfel suntem înclinați să uităm că pentru școlari e un lucru ce ține de mister... . Cine a fost vrăjit o dată de această magie, va rămâne pentru totdeauna dornic de încântările ei și va căuta să le reînnoiască . Și atunci va citi, va citi mereu. Asta înseamnă gust al lecturii. Cine știe să-l trezească a zvârlit o sămânță vitală a culturii, vitală pentru că înflorește mereu, în tot cursul vieții. ,,

Programele școlare pentru învățământul primar nu cuprind, în structura lor, lectura suplimentară a elevilor. Un mic sondaj realizat în rândul colegilor a scos la iveală păreri diferite. Unii consideră că, dacă nu se specifică nimic, învățătorul nu mai are sarcini exprese în acest sens. Alții găsesc lectura suplimentară printre rândurile programei, prin unele obiective de referință, unii învățători au declarat că nu renunță la îndrumarea lecturii suplimentare a elevilor, alții o găsesc doar în disciplinele opționale, iar alții au precizat că nu se complică pentru că este obligația familiei.

Este foarte important să subliniem că, dacă există sau nu în schema orară disciplina opțională ”Literatura pentru copii”, învățătorul are obligația să îndrume lectura suplimentară a elevilor. Această obligație este determinată de faptul că obiectivele cadru și unele obiective de referință nu se realizează numai cu textele din manuale. De aceea, este necesară lectura suplimentară a elevilor, fără de care formarea lor în aria curriculară ”LIMBĂ ȘI COMUNICARE” nu este completă.

Dar ce înseamnă lectura bine îndrumată?/...În primul rând, înseamnă criterii clare în legătură cu alegerea textelor. Unul dintre aceste criterii este accesibilitatea. Pentru clasele primare, accesibilitatea înseamnă:

- *mărimea textului potrivit cu vârsta cititorului;
- *număr corespunzător de mesaje (mai mic la clasele I-II, ceva mai mare la clasele III-IV);
- *număr mai mic de acțiuni pentru a fi reținute;
- *perceperea acestor acțiuni și ordinea desfășurării lor;
- *ponderea mai mică acordată descrierilor.

Un alt criteriu se referă la genuri și specii literare adecvate. Pentru vârsta claselor primare sunt potrivite textele narrative care îndeplinesc cerințele de accesibilitate și care dezvoltă teme din sfera de cunoștințe a copiilor.cele mai apropiate copiilor sunt textele din lumea fantasticului, în care se poate

întâmpla orice, cu răsturnări de situații, în care, până la urmă, binele învinge răul, indiferent de forma pe care o îmbracă.

Nu trebuie neglijate nici textele lirice, în special cele în versuri, care oferă modele de exprimare și care trezesc sentimente, provoacă emoții, etc.

Un alt criteriu pentru alegerea textelor vizează limbajul folosit de autor. Din acest punct de vedere, textele trebuie alese cu mare grijă, astfel încât să ofere modele de exprimare pentru elevi. Textele cu arhaisme și regionalisme trebuie evitate la clasele I și a II-a și folosite cu atenție la clasele a III a și a IV a.

Ca orice sarcină didactică, lectura suplimentară a elevilor trebuie îndrumată și verificată. Pentru aceasta, se folosesc secvențe din orele de limbă română, orele la dispoziția învățătorului sau se stabilesc ore speciale prin planificările semestriale.

Este cunoscut faptul că, în grădiniță și în familie, copilul se formează ca ascultător de lectură. De aceea, în primii ani de școală, trebuie să trezim interesul pentru citit, să-i îndrumăm în așa fel încât lectura să devină o deprindere statornică, iar, cu timpul, elevul să conștientizeze că este o activitate individuală cu caracter permanent.

În vederea trezirii interesului pentru citit, învățătorul prezintă elevilor un fragment mai atractiv din text. Prezentarea poate fi însoțită de planșe sau de diafilme, când elevul este mai interesat de conținut, se întrerupe prezentarea și se recomandă citirea individuală a textului și se stabilește termenul până la care se poate realiza acest lucru.

După citirea integrală a textului, învățătorul verifică, în ore speciale, în ce măsură s-a înțeles conținutul textului, dacă elevii au înțeles sensurile cuvintelor și expresiilor noi și dacă pot opera cu ele. De asemenea, elevii pot fi puși să povestească textul citit, să rezolve teme în legătură cu textul, să prezinte întâmplări, acțiuni asemănătoare cu cele din text, să formuleze mesaje cu privire la text, să sesizeze momentele subiectului, fără să le denumească, în creațiile narative.

Cum am îndrumat noi lectura suplimentară a elevilor?

Anumite ore de limba română le-am transformat uneori în adevărate "scene teatrale", pe care s-au perindat, rând pe rând, personaje ce și-au interpretat rolul cu o măiestrie de artist.

*Fiind curioși să afle cât mai multe despre personajele prezentate în fragmentele din manual, copiii și-au cumpărat cărțile sau le-au împrumutat de la biblioteca școlii sau comunale.

*Concursuri, precum "Lumea poveștilor", "Personajul preferat", "Din tainele cărților", au constituit activități preferate care au dezvoltat pasiunea pentru citit.

"Oricărui copil mic îi face plăcere să se exprime, pentru că aceasta îi dă bucuria de-a simți trăind; de aici se deduce necesitatea de a se da exprimării personale cea mai mare libertate și de a o recunoaște drept cea mai instinctuală dintre manifestările spontane: a vorbi, a face, a crea, a acționa în toate domeniile, iată miezul principiului fundamental al pedagogiei - libera exprimare" (Pedagogia Freinet).

Limba este izvorul ce pornește din "stânca" primelor cuvinte și se revarsă mai târziu în noi, umplându-ne de sentimente și trăiri.

Este "bulgărele de aur" revărsat în "marea de azur", este o "poveste minunată" toarsă-n fir de "A fost odată..."

Încheiem prin a sublinia că orele de lectură constituie piatra de hotar dintre cele două lumi: copilăria și adolescența. Poveștile, povestirile, poeziile ajută în formarea și dezvoltarea unui vocabular elevat, modelează caractere și conturează trăsături morale ce pot fi urmate.

Îl cităm din nou pe Nazareno Padellaro: „ Profesorul citește și știe să citească bine. Dacă vrea să-i facă pe elevi să iubească lectura este necesar să nu-și satisfacă gustul său, ci să se ostenească să caute cărți construite în jurul polilor de atracție ai acțiunii și imaginației. Profesorul poate să

procedeze ca mama lui Proust, adică să decupeze din stofa atâtor cărți costumul potrivit pentru elevul său, având mereu în minte că cele două dimensiuni ale acestui costum sunt imaginația și acțiunea”.

BIBLIOGRAFIE:

1. Anton Ilica, Pavel Moș, Ana Moș, Adina Ardelean, Alina Ardelean – Didactica limbii române și a lecturii (îndrumări metodice pentru profesorii din învățământul primar), Editura Universității “Aurel Vlaicu” Arad, 2007;
2. Ioan Șerdean – Didactica limbii române în școala primară, Editura Teora, București, 1998;
3. Paul Cornea - Introducere în teoria lecturii, Ed. Minerva, București, 1988;
4. Alina Pamfil - Didactica limbii și literaturii române, Ed. Dacia, Cluj- Napoca, 2000.